

Tarbijakaitseaduse § 4 muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõu eesmärk on muuta tarbijale ostu tõendava dokumendi (edaspidi *ostukviitung*) ja arve edastamist reguleerivaid kehtiva tarbijakaitseaduse (TKS) norme nii, et väheneks asjatult väljaprintitavate ostukviitungite ning posti teel tarbijale saadetavate paberarvete hulk. Eelnõu laiem eesmärk on vähendada kauplejate keskkonnajalajälge ning suunata tarbijaid paberostukviitungite või paberarvete saamisest loobuma. Seejuures on eelnõu koostamisel arvestatud suuremat kaitset vajavate tarbijate (eelkõige vanemaealiste) soovi/vajadust saada ka pärast muudatuste jõustumist paberostukviitungeid ja/või igakuiseid paberarveid.

Ostukviitungeid ning paberarveid reguleerivaid õigusnorme muudeti viimati 2015. aastal ning kuigi valdavalt on need muudatused oma eesmärgi saavutanud, on praktikas siiski tekkinud vajadus neid õigusnorme veelgi muuta. Koos tehnoloogia arenguga on muutumas tarbijate käitumisharjumused ning ka suur osa kauplejaid mõtlevad oma keskkonnajalajälje vähendamisele. Lisaks on tänu infoühiskonna arengule kauplejalatel võimalik edastada arveid viisidel, mida 2015. aastal veel ei olnud või mis ei olnud siis nii laialdaselt kasutusel. Selline uus edastusviis on näiteks arveteate edastamine lühisõnumina (*Short Message Service* ehk SMS) tarbija mobiiltelefonile või ostukviitungite puhul kviitungi säilitamine konkreetse kaupleja mobiilirakenduses. Seega on oluline, et ostukviitungeid ja paberarveid reguleerivad õigusnormid käiks ajaga ja tehnoloogia arenguga kaasas ning et need võimaldaksid kauplejalatel oma keskkonnamõju vähendada.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ettevõtluse osakonna tarbijakaitse nõunik Mari-Liis Aas (mari-liis.aas@mkm.ee, tel 625 6459). Eelnõu juriidilist kvaliteeti on kontrollinud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi õigusosakonna õigusnõunikud Ragnar Kass (ragnar.kass@mkm.ee) ja Kaddi Tammiku (kaddi.tammiku@mkm.ee). Eelnõu ja seletuskirja on keeleteimetanud Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse toimetaja Merike Koppel (merike.koppel@just.ee).

1.3. Märkused

Käesolev eelnõu ei ole seotud ühegi muu menetluses oleva eelnõuga ega Euroopa Liidu õigusakti ülevõtmise või rakendamiseiga.

Eelnõu näeb ette tarbijakaitseaduse 1. jaanuaril 2025. a jõustuva redaktsiooni RT I, 04.07.2024, 22 muutmise.

Eelnõule eelnes väljatöötamiskavatsus (VTK), mis saadeti 13. oktoobril 2023. a huvirühmadele kooskõlastamiseks ja tagasiside saamiseks.¹ Väljatöötamiskavatsus annab ülevaate eelnõu algatamise põhjustest ning selle aluseks olevate uuringute ja

¹ Kätesaadav: <https://eelnaud.valitsus.ee/main/mount/docList/07acbed1-25fe-4d8b-986a-e9d4244cd57c>.

kaasamisprotsessi detailidest. Vältimaks dubleerimist ei ole neid siinses seletuskirjas korratud.

Seadus on kavandatud jõustuma 1. juulil 2025. a.

Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse §-le 73 võetakse eelnõu seadusena vastu Riigikogu poolthääle enamusega.

2. Seaduse eesmärk

Ostukviitungid

Seaduse muudatuste üks eesmärk on vähendada asjatult väljaprintitavate ostukviitungite hulka, kuivõrd tänapäeval printitakse kauplustes (peamiselt toidupoodides) iga päev välja tuhandeid paberostukviitungeid, mida tarbija enamjaolt tegelikult ei vaja. Kehtiva seaduse kohaselt kohustub kaupleja tarbijale väljastama kirjalikus või tarbija nõusolekul kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis ostukviitungi juhul, kui tarbija ostusumma on suurem kui 20 eurot, kuid muudatuste jõustudes selline nõue kaob.

Kauplejad on ka omal algatusel teinud olulisi ja suuri samme, et oma keskkonnajalajälge vähendada: näiteks paljude toidukaupluste kliendikaartide omanikele on antud võimalus teha klienditeeninduskeskkonnas või konkreetse kaupluse mobiilirakenduses vastav muudatus, mille kohaselt ei printita paberostukviitungit vaikimisi välja, vaid tarbija saab ostukviitungiga tutvuda kaupleja klienditeeninduskeskkonnas või saadetakse see tarbijale e-posti teel. Selge on see, et mitte kõik poed ei ole sellist muudatust teinud ning paljudes kauplustes puudub kliendikaardi või iseteeninduskassa kasutamise võimalus. Lisaks on Eestis suur hulk tarbijaid, kes eri põhjustel ei ole ise alati iseteeninduskassasid kasutama ning neile väljastatakse paberostukviitungit vaikimisi, kuigi paljudes olukordades (peamiselt toidupoodide puhul) tarbijad ostukviitungit ei vajagi. Lisaks sooritatakse suur hulk oste pangakaarti kasutades, millega on hiljem võimalik ostu tegemist konkreetsest poest ning kuupäeval lihtsasti tõendada. Kuivõrd tarbijakaitse seadusest ega ka ühestki muust seadusest ei tulene, et ostukviitung on ainus ostu tõendav dokument, on tarbijal võimalik ostu sooritamist tõendada ka muude tõenditega, sh pangakonto väljavõttega.

Seetõttu muudetakse kehtivat seadust selliselt, et kaupleja kohustub tarbijale väljastama paberostukviitungi üksnes juhul, kui tarbija sooritab ostu sularahas ning ei kasuta kliendikaarti või kasutab sellist kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostu ajalugu säilitada perioodil, millal kaupleja vastutab asja lepingutingimuste mittevastavuse eest või asja vastavuse eest müügarantiis ettenähtud tingimustel. Lisaks säilib ostukviitungi väljastamise kohustus juhul, kui tarbija teavitab ostuhetkel kauplejat paberostukviitungi saamise soovist. Sellest tulenevalt, kuigi muudatuste jõustudes ei ole kauplejal enam kohustust paberostukviitungit vaikimisi väljastada (v.a sularahamaksega seotud erandid), on tarbijal võimalik ostuhetkel ikkagi paberostukviitungit küsida ning kauplejal on kohustus see paberil väljastada või saata ostukviitung näiteks tarbija nõusolekul digitaalselt tarbija e-postiaadressile või teha ostukviitung klienditeeninduskeskkonnas kättesaadavaks.

Paberarved

Paberarvete puhul puudub kauplejal kehtiva seaduse kohaselt võimalus omal algatusel loobuda paberarve saatmisest olukorras, kus tarbija on endaga suhtlemiseks andnud kauplejale näiteks oma e-posti aadressi või mobiiltelefoninumbri. Seega saadetakse tänasel

päeval osadele tarbijatele (näiteks Telia AS-i puhul 4,7% ja Elisa AS-i puhul 9–10% tarbijatele) vanast harjumusest paberarveid, kuigi tõenäoliselt oleks suur osa nendest tarbijatest, kellele praegu saadetakse paberarveid, valmis saama arveid ka elektrooniliselt, e-posti või arveteatena lühisõnumi teel.

Kuivõrd posti teel saadetavate arvete eest ei ole kauplejal kehtiva seaduse alusel õigus küsida lisatasu, kuigi see tähendab kauplejatele lisakulu (kauplejatelt saadud info kohaselt maksab ühe paberarve saatmine kauplejale keskmiselt 1 euro), siis ei ole tarbijad motiveeritud pöörduma ka kaupleja poole ning teavitama kauplejat oma valmisolekust paberarve saamisest loobuda.

Kauplejad on teinud mitmesuguseid omaalgatuslikke kampaaniaid (näiteks Telia kampaania „Murrame harjumusi, mitte puid“), mille eesmärk on olnud panna tarbijad loobuma paberarvete saamisest, kuid lisaks kampaaniate korraldamisele pakub püsivamat lahendust seadusemuudatuse tegemine.

Ka avalik sektor on siin näidanud head eeskuju ning alates 1. juulist 2019 on võimalik avalikule sektorile saata üksnes e-arveid ning ühe põhjusena on toodud mh välja, et paberarvete saatmine on kulukas.² Sellest lähtudes on paberarvete saatmist reguleerivate õigusnormide eesmärk hoogustada elektrooniliste arvete kasutamist tarbijate seas, võttes samal ajal arvesse seda, et osa ühiskonnaliikmetest vajab siiski ka paberarveid (eelkõige vanemaealised, kellel puudub või on vähene digivõimekus). Sellest tulenevalt on muudatused kujundatud selliselt, et tarbijatele saadetakse arveid eelkõige elektrooniliselt, kuid kauplejal on kohustus saata paberarveid nendele tarbijatele, kes seda soovivad või vajavad.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu on kooskõlas põhiseaduse, teiste seaduste ja ELi õigusega.

Tarbijakaitse seaduse muutmise, mille eesmärk on vähendada väljaprintitavate paberarvete ning ostukviitungite hulka, ei ole vastuolus Eesti Vabariigi põhiseadusega.

Seaduse muudatused on puutumuses põhiseaduse §-s 31 sätestatud ettevõtlusvabadusega. Ettevõtlusvabadus annab isikule õiguse nõuda, et avalik võim ei sekkuks tema ettevõtlusena käsitatavasse tegevusse, teisalt ka õiguse teatud positiivsetele meetmetele. Ettevõtlusvabaduse tuumaks on Riigikohus siiski pidanud riigi kohustust mitte teha põhjendamatuid takistusi ettevõtluseks.³ Ettevõtja õigust olla vaba riigi sekkumisest on kohus käsitletud laialt. Riigikohus peab sisuliselt iga riigi kehtestatud regulatsiooni ettevõtlusvabadust riivavaks.⁴ Seejuures aga piisab ettevõtlusvabaduse piiramiseks igast mõistlikust põhjusest, kuivõrd tegemist on lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusega.⁵

Seadusemuudatus on vastutulek Eesti Kaupmeeste Liidu ning SA Rohetiigri tehtud ettepanekule, mille eesmärk on vähendada väljaprintitavate ostukviitungite ja paberarvete hulka nii kulude optimeerimise kui ka keskkonnasäästlikkuse eesmärgil. Muudatused eeldavad kauplejatelt teatavaid kulutusi, näiteks kassasüsteemide ümberseadistamist, kuid

² <https://www.fin.ee/riigi-rahandus-ja-maksud/riigi-raamatupidamine/e-arved>

³ https://pohiseadus.ee/sisu/3502/paragrahv_31, p 7.

⁴ Samas, p 7.

⁵ RKHKo 11.04.2016, 3-3-1-75-15, p 19.

see kulu ei ole Eesti Kaupmeeste Liidu hinnangul kuigi suur. Samuti on tõenäoline, et osad kauplejad jätkavad tegutsemist kehtivas seaduses sätestatud põhimõtte alusel.

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist, millest esimesega muudetakse tarbijakaitseseadust ja teisega nähakse ette eelnõu jõustumine seadusena.

Eelnõu § 1 punktiga 1 muudetakse TKS-i § 4 lõiget 4, nähes ette, et kaupleja kohustub esitama tarbijale kauba või teenuse eest tasumise korral ostu kinnitava pabertõendi (eespool ja edaspidi *ostukviitung*) sõltumata ostusumma suuruselt (kehtiva seaduse kohaselt tuleb ostukviitung tarbijale esitada, kui ostusumma on vähemalt 20 eurot) üksnes siis, kui tarbija sooritab ostu sularahas ja ilma kliendikaarti kasutamata või kasutades kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu säilitada perioodil, millal kaupleja vastutab asja lepingutingimustele mittevastavuse eest või asja vastavuse eest müügigarantiis ettenähtud tingimustel.

Samuti säilib tarbijal võimalus saada ostukviitung, kui ta sellest soovist kauplejat ostuhetkel teavitab.

Enne VTK koostamist viis Eesti Kaupmeeste Liit erineva suuruse ja käibega ettevõtete seas läbi küsitluse, mille käigus uuriti kauplejate valmisolekut tagantjärgi ostukviitungeid väljastada. Küsitlusele vastas 78 kauplejat ning küsitlusest nähtus, et kauplejatel on valmisolek tagantjärgi ostukviitungeid väljastada, kui ost on registreeritud vähemalt kliendikaardiga. Lisaks nähtus küsitlusest, et sularaha kasutatakse väiksemate ostusummade puhul ning ost sooritatakse pangakaardiga, kui ostusumma on suurem.

Mis puudutab ostu tõendamist, siis on TTJA 2019. a avaldanud seisukoha, et tarbijal on võimalik ostu tõendada mh pangakonto väljavõttega – sellega on tarbijal võimalik tõendada müügilepingu sõlmimist ning tehingu tegemise kuupäeva.

Tarbijakaitseseaduses ega ka muus seaduses ei ole sätestatud, et ostukviitung saab olla ainsaks tõendiks ostu sooritamise kohta. Seega on tarbijal võimalik ostu tõendada ka muude tõenditega, sh pangakonto väljavõttega. Praktika on, et isegi, kui kehtiva seaduse alusel väljastatakse tarbijale paberostukviitung, siis need ikkagi kipuvad kaduma ja/või neil olev tint aja jooksul kuluma ning tarbijad tõendavad ostu sooritamist muude vahenditega kui paberostukviitung. Kuigi tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 230 lõikest 1 tuleneb, et kumbki pool peab hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti, on kohtuvälises praktikas toimunud muutus, mille kohaselt peavad kauplejad piisavaks tõendiks ka pangakonto väljavõtet. Sellise seisukoha on TTJA avaldanud ka oma juhendis „Pretensiooni esitamine ja garantii ning kaebuse lahendamine“⁶ 2019. aasta lõpus, mis tähendab, et sellest on lähtunud pea viis aastat ning kauplejad on sisult ümberpöörduvad tõendamiskoormuse tänaseks omaks võtnud. Seda näitab ka tarbijavaidluste komisjoni praktika, mille kohaselt juhul, kui tarbija pöördub kaebusega komisjoni ning tal on võimalik lisada oma avaldusele juurde vaid ostu tõendava dokumendina pangakonto väljavõte, on seda peetud piisavaks tõendiks. Pigem käivad vaidlused selle üle, kas kauba puuduse tekitas tarbija tegevus või mitte.

⁶ https://www.ttja.ee/sites/default/files/failid/dokumendid/juhend_-_pretensiooni_esitamine_ja_garantii_ning_kaebuse_lahendamine.pdf

Seega saab asuda seisukohale, et tänaseks on välja kujunenud praktika, kus kauplejad aitavad kaasa tarbija ostu tõendamisele või alternatiivselt panustavad aktiivselt selle ümber lükkamisse, et konkreetne kaupleja oli see, kellega müügileping sõlmiti/kellelt konkreetne toode osteti. See annab alust arvata, et juhul, kui tarbija ning kaupleja vaheline vaidlus jõuab kohtusse ning kohtul tekib kahtlus, oleks kohus aldis hea usu põhimõttest lähtuvalt tõendamiskoormuse ümber pöörama selliselt, et kauplejal tekiks kohustus tõendada, mis oli see, mida tarbija tema käest ostis pangakonto väljavõttel nähtuva tehingu käigus ostis, kui mitte asja, millel on esinenud puudus.

Eelnõu § 1 punktiga 2 täiendatakse TKS-i § 4 lõikega 4¹, milles sätestatakse andmed (samad andmed on sätestatud ka kehtiva seaduse §-s 4), mis peavad tarbijale esitatavas ostu tõendavas dokumendis sisalduma. Need andmed on: 1) kaupleja nimi või ärinimi ja tegevuskoha aadress; 2) kauba müügi või teenuse osutamise kuupäev; 3) iga kauba või teenuse nimetus ja hind ning tasutud summa.

Eelnõu § 1 punktiga 3 tunnistatakse kehtetuks TKS-i § 4 lõige 5, kuivõrd seadusemuudatustega kaotatakse ära kaupleja kohustus väljastada tarbijale vaikimisi ostukviitung olukorras, kus ostusumma on suurem kui 20 eurot.

Eelnõu § 1 punktiga 4 täiendatakse TKS-i § 4 lõikega 5¹, millega nähakse ette, et lõikes 4 sätestatud paberostukviitungi esitamise kohustust ei kohaldata olukorras, kus tarbija on andnud kauplejale sõnaselge nõusoleku ostukviitungi edastamiseks oma e-postiaadressile või sisselogimist ja isikutuvastust võimaldavasse klienditeeninduskeskkonda või internetipanka. Sedasi toimivad tänasel päeval osa jaekauplejaid, kes on suunanud tarbijaid valima digitaalse ostukviitungi näiteks klienditeeninduskeskkonnas.

Eelnõu § 1 punktiga 5 tunnistatakse TKS-i § 4 lõike 6 neljas lause, mis sätestab: „*arve esitatakse tarbija valikul tema postiaadressile või e-posti aadressile*“, kehtetuks. Asjakohane regulatsioon kavandatakse muudetud sõnastuses uude lõikesse 6¹.

Eelnõu § 1 punktiga 6 täiendatakse TKS-i § 4 uute lõigetega 6¹ ja 6².

Lõikes 6¹ sätestatakse, et kaupleja peab tarbijale tema valikul tagama vähemalt ühe tasuta arveedastusviisi. Tarbijal peab olema võimalus valida, arveedastus oma posti- või e-posti aadressile. Kuigi osad kauplejad pakuvad oma klientidele lisaks klassikalistele arveedastusviisidele (e-post ja/või tavapost) ka näiteks arveteate saatmist sõnumiga tarbija mobiiltelefoninumbrile, siis siiski kõik kauplejad seda võimalust tarbijatele ei paku. Seega on tarbijatel võimalik lisaks posti- või e-posti aadressile arveedastusviisile valida ka nende arveedastusviisidel vahel, mida konkreetne kaupleja tarbijatele täiendavalt pakub. Tarbija valikut peab vaidluse korral tõendama kaupleja.

Lisaks lähtutakse eelnõu tekstis ka tehnoloogianeutraalsusest, et mitte piirata tulevikus tekkida võivaid innovaatilisi lahendusi ning sellest tulenevalt ei tooda sättes välja kõiki võimalikke arveedastusviise, mida kauplejad tänasel päeval tarbijatele pakuvad.

Lõikes 6² sätestatakse, et kui tarbija soovib arvet mitmel viisil ja üks neist on arve edastamine postiaadressile, on kauplejal õigus küsida tarbijalt postikulude hüvitamist, kui muus seaduses ei ole sätestatud teisiti. Kauplejal puudub õigus nõuda tarbijalt postikulude hüvitamist, kui tarbija on valinud teiseks arveedastusviisiks e-arve.

Kuivõrd arve esitamine on eeldus selleks, et tarbija saaks kauplejale saadud kauba või teenuse eest tasuta, tuleb tarbijale tagada tema enda valikul üks tasuta kanal (näiteks e-post, mobiiltelefon või tavapost), mille kaudu kaupleja tarbijale arve tasuta saadab. Kui tarbija soovib arvet saada topelt nii elektroonilise kanali kui ka posti teel (näiteks nii posti teel kui ka e-posti teel), on kauplejal õigus küsida tarbijalt postikulude hüvitamise eest tasu, mis kauplejate hinnangul on praegu 1 euro. Kauplejal on õigus nõuda sellisel juhul tarbijalt postikulude hüvitamist, välja arvatud juhul, kui eriseaduses ei ole sätestatud, et arve tuleb tarbijale edastada tasuta.

Kuigi e-arve saadetakse elektroonilise kanali kaudu, siis seda saatmisviisi tasuta kanalina ei käsitata. See tähendab seda, et olukorras, kus tarbija on tellinud endale e-arve, ei tähenda see seda, et kaupleja võib postiaadressile saadetava arve eest nõuda postikulude hüvitamist ehk pidada seda dubleeriva arve saatmiseks. Seda seetõttu, et TTJA tõi oma tagasisides VTK kohta välja, et kui tarbija on endale tellinud e-arve, ei tähenda see automaatselt digivõimekust e-arvega tutvumiseks. Näiteks on tõenäoline olukord, et vanemad inimesed on vormistanud endale e-arve, kas ühekordselt panka pöördudes või nooremate lähedaste abiga, et vältida olukordi, kus igakuiselt tuleks pöörduda pankas või küsida lähedaste abi arve(t)e tasumiseks. See ei tähenda aga seda, et kui tarbija on edastanud kauplejale endaga suhtlemiseks e-postiaadressi või mobiiltelefonumbri, siis ei võiks kaupleja teha TKS § 4 lg 9 alusel tarbijale ettepaneku arve saamise kanali muutmiseks. Kui tarbija aga pöördub kaupleja poole sooviga saada jätkuvalt paberarveid, ei tohiks tekkida olukordi, kus kaupleja loeb e-arve tasuta kanaliks ning küsib tarbijalt arve posti teel saatmise eest postikulude hüvitamist.

Riigikohus on oma 24. novembri 2015. a lahendi nr 3-2-1-135-15 punktis 17 leidnud, et näiteks juhul, kui klient on lepingu sõlminud interneti teel ning talle saadetakse kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis arve tasuta e-posti teel, siis võib temalt paberarvete saatmise eest tasu küsimine olla põhjendatud. Kirjalikku taasesitamist võimaldavaks vormiks võib pidada ka lühisõnumit.

Kui postiaadressile ning e-posti aadressile saatmise võimalus on olemas ka kehtiva seaduse puhul, siis arveteate saatmine lühisõnumiga mobiiltelefonile on uus saatmisviis, mida kehtiv seadus teha ei võimalda. Arutelude käigus selgus, et arveteate edastamist lühisõnumiga mobiiltelefonile kasutavad paljud kauplejad (seni saadeti arveteade lühisõnumiga tarbija mobiiltelefonile dubleerivalt) ning suur osa tarbijatest on selle muudatuse omaks võtnud (näiteks Telia AS ning Elisa AS saadavad iga kuu teateid arve suuruse kohta lühisõnumiga ca 30 000 kliendile).

Kohustuslikud andmed, mida tarbijale esitatav arve peab sisaldama, on loetletud raamatupidamise seaduse § 7 lõikes 2, milles sätestatakse, et kui seaduses või selle alusel antud määruses ei ole sätestatud teisiti, peab algdokument (arve) sisaldama majandustehingu kohta vähemalt järgmisi andmeid:

- 1) toimumisaeg;
- 2) majandusliku sisu kirjeldus;
- 3) arvnäitajad, näiteks kogus, hind ja summa.

Arveteade ei ole arve selle klassikalises tähenduses, kuivõrd lühisõnumi kaudu ei ole võimalik saata kogu infot, mis arvel kajastub. Arveteate saatmisel on seega oluline, et

arveteatelt edasi liikumine kogu arve nägemiseks on tarbija jaoks võimalikult lihtne ega nõua suuri lisapingutusi.

Eelnõu § 1 punktiga 7 tunnistatakse kehtetuks kehtiva seaduse § 4 lõige 7 ja lõikes 8 sisalduv volitusnorm, mida ei ole sisustatud alates seaduse jõustumisest 2016. aasta 1. märtsil ning puudub ka vajadus kehtestada mõne kauba või teenuse kohta tarbijale teabe andmise täpsemad nõuded. Seega ei ole vajadust seaduses hoida n-ö tühja volitusnormi, mis tekitab normi adreassaadis või rakendajas ootuse, et seadust võidakse täpsustada määrusega, kuid määruse andjal ei ole olnud selleks reaalselt vajadust.

Eelnõu § 1 punktiga 8 täiendatakse TKS-i § 4 lõikega 9, mille kohaselt on kestvuslepingu puhul tarbijal igal ajal võimalik arveedastusviisi muuta. Kestvusleping on leping, mis on suunatud püsivate või korduvate kohustuste täitmiseks. Tulenevalt kestvuslepingu olemusest, s.t sellest, et tegemist on lepinguga, mis on suunatud püsivate või korduvate kohustuste täitmiseks, nähakse lõikes 9 ette kaupleja võimalus teha tarbijale arveedastusviisi muutmise ettepanek. Tegemist on VÕS § 13 lg-st 1 tuleneva alusega (seadusest tulenev alus lepingu muutmiseks), mille kohaselt nähakse tarbijale tarbijakaitse seadusega ette võimalus arve saamise kanalit igal ajal muuta. Kaupleja ei pea võimaldama tarbijal arveedastusviisi tasuta muuta.

Lisaks nähakse kavandatud lõikega 9 ette, et kui kaupleja on teinud tarbijale arveedastusviisi muutmise ettepaneku, loetakse tarbija sellega nõustunuks, kui ta pole kaupleja vastavasisulisel tahteavalusel ette nähtud tähtaja jooksul teatanud, et ta ei ole muudatustega nõus.

Eelnõukohase § 4 lõike 9 teise lause eesmärk on võimaldada kauplejal olukorras, kus tarbija on talle varem andnud endaga kontakteerumiseks/suhtlemiseks e-posti aadressi, edastada arveid tarbija e-posti aadressile, teavitades sellest tarbijat ette – näiteks teavitades tarbijat paberarvel, et edaspidi saadetakse arved tarbija e-posti aadressile, kuid kui tarbija soovib ka edaspidi paberarveid saada, tuleb tal kauplejaga ühendust võtta (näiteks helistades kaupleja klienditeenindusse). Seega tuleks praktikas teha kaupleja poolne tahteavaldus viisil, milles kaupleja seni tarbijaga suhelnud/arveid saatnud on.

Eelnõu kohaselt tuleb kauplejal määrata tarbijale kindel tähtaeg, mis aja jooksul peab tarbija võtma kauplejaga ühendust, kui ta ei nõustu arve saamise viisi muudatustega.

Kaupleja on kohustatud tarbijat teavitama ka vaikimise tagajärgedest ehk sellest, et kui tarbija ei pöördu näiteks kaupleja klienditeeninduse poole arve saamise kanali muutmiseks, siis loetakse tema vaikimist selleks, et ta nõustub arve saamise kanali muutmisega. See aitab tagada selle, et kui mingil põhjusel ei ole tarbija poolt kauplejale antud e-postiaadress õige, ei ole enam kasutusel, tarbija ei saa kauplejale eelnevalt antud e-postile ligi, on tarbija tähelepanu juhitud sellele, et arveid hakatakse edaspidi ilma tarbija aktiivse sekkumiseta saatma tarbija poolt eelnevalt antud e-posti aadressile. Sellisel juhul on tarbijal võimalik astuda aktiivseid samme, et talle paberarvete edastamine jätkuks.

Tarbija vaikimine või tegevusetus loetakse tahteavalduseks kooskõlas tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 68 lõikega 4.

Eelnõu § 2 kohaselt jõustuvad muudatused 1. juulil 2025. aastal.

Seaduse jõustumise aeg on määratud selliselt, et kauplejatel oleks piisavalt aega oma kassasüsteemide ja majandustarkvarade ümberseadistamiseks.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei kasutata uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusega. Ostukviitungite ja paberarvete väljastamine kauplejalt tarbijale ei ole Euroopa Liidu õigusaktidega reguleeritud, seega on tegemist liikmesriigi pädevuses oleva küsimusega.

6. Seaduse mõjud

Muudatus 1

Kauplejal säilib ostukviitungi vaikimisi väljastamise kohustus olukorras, kus tarbija sooritab ostu sularahas ilma kliendikaarti kasutamata või kasutab ostu sooritamiseks sellist kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu säilitada perioodil, millal kaupleja vastutab asja lepingutingimustele mittevastavuse eest või asja vastavuse eest müügigarantiis ettenähtud tingimustel. Tarbijal säilib võimalus küsida kauplejalt ostuhetkel ostukviitungit ning kauplejal säilib kohustus see tarbijale paberil väljastada või see tarbija nõusolekul näiteks tema e-posti aadressile saata.

sihtrühm: kõik jaekauplejad, kes pärast muudatuste jõustumist muudavad oma kassasüsteeme selliselt, et need ei prindiks enam paberostukviitungeid sõltumata ostusummast vaikimisi välja, v.a sularahas ja kliendikaarti registreerimata tehtud või selliste kliendikaartidega tehtud ostud, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu säilitada perioodil, millal kaupleja vastutab asja lepingutingimustele mittevastavuse eest või asja vastavuse eest müügigarantiis ettenähtud tingimustel.

mõju: muudatused avaldavad mõju majandusele ja keskkonnale. Seaduse muudatusel, mille kohaselt kassasüsteemid ei prindi enam paberostukviitungeid sõltumata ostusummast vaikimisi välja, on valdavalt positiivne mõju. Ettevõtete (jaekauplejate) jaoks on positiivne majanduslik mõju, sest vähenevad majanduskulud. Keskkonnamõju on positiivne, sest väheneb märkimisväärselt jäätmete teke. Jaekauplustes oste tegevatele tarbijatele olulisi muutusi ei kaasne ning TTJA töökoormus võib lühiajaliselt kasvada, kuid pikemaajalisemat mõju see kaasa ei too.

Mõju ulatus:

Muudatused puudutavad jaekauplejaid, kellel on füüsilised kauplused. Statistikaameti andmetel oli Eestis 2022. aasta (uuem statistika ei ole veel kättesaadav) seisuga 23 149 kauplejat, kes tegelesid hulgi- või jaekaubandusega, kuid kõik neist ei olnud VTK sihtrühm, kuivõrd siia alla on hõlmatud ka e-kaubandus, mida eelnõuga tehtavad muudatused ei puuduta. Eesti Kaupmeeste Liidu poolt läbiviidud küsitlusele vastas kokku 78 erineva suuruse ja käibega kauplejatelt. Võimekus ja valmisolek teha selliseid muudatusi on eelkõige suurematel kauplustel. Muudatused puudutavad enamjaolt just toidukaupluseid, kellel on suurel hulgal füüsilisi kaupluseid, kus prinditakse igapäevaselt välja väga suurel hulgal ostukviitungeid ja kellel on suurem võimekus ostukviitungeid oma süsteemides

säilitada. Muudatus ei puuduta kõiki jaekauplejaid, vaid üksnes neid, kes soovivad või kellel on võimekus vastavaid muudatusi oma kassasüsteemides teha. Seega on kauplejatel võimalik ka peale seadusemuudatuste jõustumist jätkata tarbijatele paberostukviitungite vaikimisi väljastamist.

Mõju ulatus on üks kord suur, kuivõrd kauplejad peavad muudatustega kaasatulemiseks esmalt oma kassasüsteeme muutma selliselt, et nende süsteemid ei prindiks enam vaikimisi ning olenemata ostusummast ostukviitungeid välja (v.a sularahamaksega seotud erandid).

Paberostukviitungite väljaprintimist reguleerivate õigusnormide muutmisel on jaekauplejatele peamiselt positiivne mõju, kuivõrd paberostukviitungeid ei prinditaks enam vaikimisi välja (v.a sularahamaksega seotud erandid). Näiteks tegi Eestis tegutsev jaekaupleja Rimi 2022. aastal oma iseteeninduskassades muudatuse, mille kohaselt ei prindita paberostukviitungit enam vaikimisi välja, vaid paberostukviitungi saamiseks tuleb tarbijal teha ekraanil vastav linnuke – sellega on Rimi hoidnud Baltikumis kokku 17,4 tonni paberit, sellest 6,8 miljonit Eestis.⁷ Samalaadseid muudatusi on teinud ka teised jaekauplejad, kes ei ole andmeid kokkuhoiu kohta avalikult avaldanud.

Jaekauplejatele võib avaldada lühikest aega negatiivset mõju ühekordne kassasüsteemide ümberseadistamine nii, et paberil ostukviitungeid ei prinditaks enam igal juhul vaikimisi välja. Kulu suurus sõltub suuresti sellest, kui keerukas on jaekauplejate kasutatav kassasüsteem. Eesti Kaupmeeste Liidu hinnangul, kes oli väljatöötamiskavatsuse koostamise protsessi kaasatud, ei ole kassasüsteemide ümberseadistamise kulu märkimisväärne.

Pärast muudatuste tegemist vähenevad jaekauplejate koormus ning tindi- ja paberikulud, sest ostukviitung prinditakse tarbijale välja üksnes siis, kui tarbija selleks ostuhetkel soovi avaldab, v.a eespool mainitud sularahamaksetega seotud erandid, mille puhul säilib kauplejal kohustus ostukviitung tarbijale ostuhetkel vaikimisi anda. Tindi- ja paberkulu vähenemine konkreetsetes kaupluses sõltub suuresti kliendibaasi suurusest ehk sellest, kui palju kliente konkreetset kauplust külastab. Mida suurem on kauplus ning tema kliendibaas, seda suurem on ka kokkuhoid.

Mõju avaldumise sagedus: suur

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: keskmine

Riskide avaldumise sagedust on praegu keeruline prognoosida, kuid hinnalisemate toodete (näiteks tehnikatoodete) puhul on tarbijal alati võimalik küsida ostu sooritamise ajal ostukviitungit ning osad kauplejad pakuvad kliendikaardi omanikele ka võimalust saada ostukviitung e-posti teel, mis omakorda vähendab riskide avaldumise sagedust. Samuti on suurematel kauplejatel olemas näiteks võimalus, et tarbija logib oma kliendikontole sisse ning saab seal ostukviitungida tutvuda/seda hiljem kasutada, kui tarbija soovib esitada puudustega toote osas näiteks kauplejale pretensiooni. Kuivõrd tarbijal on alati võimalik ostu sooritamisel ostukviitung saada, siis on ka tarbija enda huvides hinnata, milliste toodete puhul võib ta tulevikus ostukviitungit vajada ja milliste puhul mitte – suure tõenäosusega

⁷ Rimi Eesti Food AS. Vastutustundliku ettevõtluse raport 2022. Kättesaadav veebis: <https://www.rimi.ee/ettevottest/vastutustundliku-ettevotluse-raport-2022>.

on see vajalik kallimate toodete puhul ning väiksema tõenäosusega vajatakse ostukviitungit näiteks toidupoodidest toidu ostmise puhul.

Muudatus ei puuduta kõiki kauplaid, vaid üksnes neid, kes on valmis muutma oma kassasüsteeme selliselt, et paberostukviitungeid enam vaikimisi välja ei prindita, v.a sularahamaksetega seotud erandid.

Ebasoovitavad mõjud avalduvad selles, et kaupljal võib tekkida täiendav koormus selles osas, kui tarbija soovib esitada kauplajale pretensiooni ning tõendab ostu pangakonto/kliendikaardi väljavõttega. See tähendab seda, et kauplaja peab oma süsteemist konkreetse ostukviitungi leidma – see ei ole aga eelduslikult väga mahukas, sest pangakonto väljavõttel oleva kuupäeva ning kellaaja või kliendikaardi alusel on ostukviitungi n-ö taastamine üsna lihtne töö. Lisaks ei ole tarbija poolt pretensioonide esitamine ka igapäevane tegevus.

Levendavaid meetmeid kauplajatele otseselt mõeldud ei ole, kuid üheks levendavaks meetmeks saab pidada seda, et kauplajatel on võimalik ka peale seadusemuudatuste jõustumist jätkata praeguse praktikaga ja printida paberostukviitungeid endiselt vaikimisi välja.

Mõju olulisus: oluline

Sihtrühm: kõik jaekauplustes oste sooritavad tarbijad

Mõju ulatus

Paberostukviitungite väljastamist reguleerivate õigusnormide muutmine nõuab tarbijatelt esialgu harjumist olukorraga, kus kauplaja ei väljasta enam paberostukviitungit olenemata ostukorvi suuruselt (kehtiva seaduse kohaselt tuleb ostukviitung väljastada, kui ostusumma on suurem kui 20 eurot), v.a juhul, kui tarbija sooritab ostu sularahas ilma kliendikaarti kasutamata või kasutab ostu sooritamiseks sellist kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu säilitada perioodil, millal kauplaja vastutab asja lepingutingimustele mittevastavuse eest või asja vastavuse eest müügigarantiis ettenähtud tingimustel.

Samuti säilib tarbijal võimalus küsida kauplajalt ostu hetkel ostukviitungit kas siis paberkujul või tarbija nõusolekul võib kauplaja selle saata ka näiteks tarbija e-postiaadressile.

Mõjude avaldamise sagedus: suur

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Tarbijakaitseadusesse lisatakse säte, mille kohaselt tuleb kaupljal väljastada tarbijale ostukviitung vaikimisi, kui tarbija sooritab ostu sularahas ja ei kasuta kliendikaarti või kasutab ostu sooritamiseks sellist kliendikaarti, mis ei võimalda tarbija ostuajalugu säilitada perioodil, millal kauplaja vastutab asja lepingutingimustele mittevastavuse eest või asja vastavuse eest müügigarantiis ettenähtud tingimustel Selle eesmärk on vältida olukordi, kus tarbija soovib esitada näiteks kauplajale pretensiooni, kuid tal puudub võimalus ostu ning ostu sooritamise kuupäeva tõendada. Seega sellise sätte lisamise eesmärk on kauplaja ja tarbija vahelisi vaidlusi juba ennetavalt vältida.

Mõju olulisus: väheoluline

Kaasnev mõju: keskkonnamõju

Muudatustel on keskkonnale positiivne mõju, sest paberostukviitungite asjatul väljaprintimisel on arvestatav koormus keskkonnale, mille mõju on muudatuste jõustumisel võimalik vähendada. Muudatuse jõustudes väheneb oluliselt jäätmete teke (paberostukviitungite hulk, mis visatakse pärast ostu sooritamist prügikasti).

Nagu eespool välja toodud, siis tegi näiteks jaekauplus Rimi 2022. aastal iseteeninduskassade süsteemides muudatuse, mille kohaselt ei väljastata paberostukviitungeid enam vaikimisi, vaid paberkviitungi saamiseks tuleb tarbijal teha iseteeninduskassa ekraanil vastav linnuke. Sellise muudatuse tulemusel hoidis Rimi terves Baltikumis kokku 17,4 tonni paberit. Pärast muudatuste jõustumist saaks sama praktikat edukalt kasutada ka kassiiriga kassade puhul ning sellisel juhul hoiaksid kauplejad kokku märgatavas koguses paberit, mida praegu asjatult välja prinditakse.

1. sihtrühm: riiklik järelevalveasutus TTJA

Mõju ulatus

Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti kui riikliku järelevalveasutuse koormus võib ostukviitungeid reguleerivate õigusnormide muutmisega seoses esialgu küll suurenda, kuid see peaks vähenema kohe, kui tarbijad on muudatustega harjunud ning need omaks võtnud. On tõenäoline, et tarbijad pöörduvad pärast muudatuste jõustumist TTJA poole, kes peab uut korda tarbijatele selgitama. Eeldatavasti on pöördumiste arv siiski vähenenud, sest kauplejad võivad tarbijaid ka ise muudatustest tarbijaid teavitada (näiteks panna kassade juurde vastavad sildid) vms ning tarbijatel on võimalik küsida ka konkreetselt kauplejalt selgitusi. Eeldatavasti võib muudatus tuua kaasa töökoormuse ajutise kasvu, kuid ei eelda asutuse tööprotsesside muutmist.

Mõju avaldumise sagedus: algselt võib kokkupuude olla keskmine, kuid muudatustega harjumisel pigem väike.

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Mõju olulisus: väheoluline

1. muudatus: kaupleja peab tagama tarbijale ühe tasuta kanali arve saatmiseks, võimaldades arvet tellida postiaadressile, e-posti aadressile või kui kaupleja seda võimaldab, siis arveteatena lühisõnumiga mobiiltelefonile või muu kanali kaudu. Tarbija nõusolekul võib kaupleja kasutada arve edastamiseks sisselogimist ja isikutuvastust võimaldavat elektroonilist klienditeeninduskeskkonda või internetipanka. Kui tarbija on kauplejale edastanud oma e-posti aadressi, võib kaupleja tarbijat varem teavitades saata edaspidi arveid tarbija e-posti aadressile, andes tarbijale võimaluse kauplejat teavitada, kui tarbija soovib arveid saada mõne muu kanali kaudu. E-posti aadressi puudumise korral võib kaupleja tarbijat teavitades saata arveteate lühisõnumiga mobiiltelefonile, andes tarbijale võimaluse kauplejat teavitada, kui tarbija soovib arvet mõne teise kanali kaudu saada.

Muudatused avaldavad mõju majandusele ja keskkonnale. Kestvuslepingute arvete saatmise muudatusel on ettevõtete jaoks positiivne majanduslik mõju (majandamiskulude ja postikulude kokkuhoid) ning väheneb lisaks ka halduskoormus (ühele kliendile

saadetakse üks arve). Samuti avaldub positiivne keskkonnamõju (paberarvete hulk väheneb). Tarbijatele ja TTJA muudatustega olulisi mõjusid ei kaasne.

1. sihtrühm: kestvuslepingute alusel tarbijatele teenuseid osutavad kauplejad. Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamisega tegeleb 590 ettevõtjat; veevarustuse, kanalisatsiooni, jäätme- ja saastekäitlusega tegeleb 318 ettevõtjat; info ja sidega 12 122 ettevõtjat ning finants- ja kindlustustegevusega 9 834 ettevõtjat.

Mõju ulatus

Kauplejate halduskoormus väheneb, kui võrd kauplejal puudub edaspidi kohustus saata dubleerivaid paberarveid posti teel juhul, kui tarbijal on näiteks oma e-posti aadress või tarbija on edastanud kauplejale oma telefoninumbri. Kauplejatele tähendab paberarvete dubleerivast saatmisest loobumine ka majanduslikku kokkuhoidu, sest kauplejate edastatud info kohaselt on ühe paberarve saatmise kulu kauplejale *ca* 1 euro. Kindlasti on neid tarbijaid, kes soovivad edaspidigi saada paberarveid (peamiselt vanemaealised) ning nende saamist tuleb neile tarbijatele tasuta võimaldada, kuid muudatustel on positiivne mõju keskkonnale, sest paberarvete saatmise vajadus väheneb.

Mõju avaldumise sagedus: keskmine

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: väike

Mõju olulisus: väheoluline

2. sihtrühm: tarbijad, kes tarbivad teenuseid kestvuslepingute alusel

Mõju ulatus: kõik tarbijad (peamiselt vanemaealised), kes soovivad tulevikus saada paberarvet, seda ka saavad. Kui tarbija on kauplejale edastanud oma e-posti aadressi, siis on kauplejal õigus eeldada, et tarbija seda ka kasutab ning sellest lähtudes võib kaupleja edastada arved posti teel saatmise asemel elektrooniliselt tarbija e-posti aadressile. Kui tarbijal ei ole oma e-posti aadressi, kuid ta on kauplejale andnud oma mobiiltelefoninumbri, siis võib kaupleja edastada info arve suuruse kohta (n-õ arveteade) tarbijale lühisõnumiga. Samas tuleb mõlemal juhul anda tarbijale võimalus arve saamise kanalit muuta, kuid see on ühekordne tegevus ehk kui tarbija ei soovi saada arvet e-posti ega arveteadet lühisõnumi teel, siis tuleb tal kauplejat sellest lihtsalt teavitada. Lisaks on kauplejal kohustus teavitada tarbijat vaikimise tagajärgedest.

Mõjude avaldumise risk: väike

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Mõju olulisus: väheoluline

3. sihtrühm: riiklik järelevalveasutus TTJA

Mõju ulatus

TTJA töökoormus tarbijate pöördumiste arvu kasvu tõttu eeldatavasti ei suurene, kui võrd tarbijatel on ka pärast muudatuste jõustumist võimalik paberarvet saada: selleks tuleb üks kord kaupleja poole pöörduda ning edaspidi on kauplejal kohustus saata tarbijale ikkagi paberarve.

Mõju avaldumise sagedus: väike

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Mõju olulisus: väheoluline

Kaasnev mõju: keskkonnamõju

Muudatustel on keskkonnale positiivne mõju, sest paberarvete dubleerival saatmisel on arvestatav koormus keskkonnale, mida muudatuste jõustumisel on võimalik vähendada.

Paberarvete puhul hoiaksid kauplejad samuti suurel määral paberit kokku, lõpetades dubleerivate paberarvete edastamise neile tarbijatele, kellele saadetakse vanast harjumusest paberarve topelt. Selge on see, et teataval määral saadavad kauplejad paberarveid tarbijatele posti teel edaspidigi (peamiselt vanemaalistele tarbijatele), kuid dubleeriva paberarve saatmise lõpetamine on oluline keskkonnahoid.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Eelnõu rakendamisega ei kaasne riigile ega kohalikele omavalitsustele kulusid ega tulusid.

8. Rakendusaktid

Eelnõu rakendamisega ei kaasne vajadust rakendusakte muuta ega kehtestada.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 1. juulil 2025. aastal. Seaduse jõustumise aeg on määratud selliselt, et kauplejal oleks piisavalt aega oma kassasüsteemide ja majandustarkvara ümberseadistamiseks.

10. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on läbinud 2024. a augustis avaliku konsultatsiooni. Eelnõu saadeti kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile ja arvamuse avaldamiseks Eesti Kaupmeeste Liidule, Kaubandus-Tööstuskojale, Eesti Infotehnoloogia Liidule, SA-le Rohetiiger, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Eesti Omanike Keskliidule, Eesti Kindlustusseltside Liidule, MTÜ-le Eesti Tarbijakaitse Liit, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioonile.

Eelnõule on andnud oma tagasiside Justiitsministeerium, Eesti Kaupmeeste Liit, Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit ja Eesti Omanike Keskliit. Huvigruppide arvamustega on võimaluse korral ka arvestatud. Täpsemalt saab arvestatud ja arvestamata jäetud märkuste ja ettepanekute kohta lugeda seletuskirja lisast.

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile.

Algatab Vabariigi Valitsus 2024. a.

(allkirjastatud digitaalselt)